

A magyar Toivo Pekkanen

Egy szombat este Budapesten fiatal íróismerősömmel elmentünk a kávéházba, ahol tudtunk szerint Kassák Lajos szokott üldögélni a társaságával. A budapestiek estéiket – normális körülmények között legalábbis – kávéházakban szokták tölteni. Az asztaltársasághoz időnként újabbak csatlakoztak, egyesek jöttek, mások mentek. Az emberek tudják, hogy a kávéházban ismerősökre lelnek. Így ebben az Andrássy úti kávéházban is ott ült a „mester úr”. (Ezzel a megszólítással illetik a magyarok az íróikat.) Kassák Lajos úgynevezett munkásíró, akit a finn irodalmat ismerő barátom a „magyar Toivo Pekkanen”-ként mutatott be nekem.

Önmagáról és fejlődéséről Kassák Lajos rokonszenves tárgyilagossággal és okosan, mindenféle külön önreklám nélkül mesélt. Húszévesen kezdett szépirodalmat olvasni. Akkor ismerkedett meg a legnevesebb magyar költővel, Petőfi Sándorral:

– Budapesten a Városligetben ültem a padon egy lánnyal, aki verseskönyvet nyújtott át nekem, s arra kért, olvassam el. Eleget tettem a kérésének és elolvastam. Akkor ébredtem a tudatára, hogy azon a világon kívül, amelyben a munkásember él, van egy másik is, a művészet világa. Fiatal vasúti munkás voltam, pontosabban szólva az adott pillanatban munkanélküli csavargó. Elkezdtem könyveket olvasni, és nagyon rövid idő múlva magam is írni kezdtem.

Amikor Kassák Lajos huszonhárom éves volt, egy jelentős folyóiratban, a Renaissance-ban öt verse jelent meg, amelyek a legtekintélyesebb irodalmi körökben figyelmet és elismerést keltettek. Ezután verseket és prózát írt. 1912-ben jelent meg első, tiszta naturalizmust képviselő novelláskötete *Életsiratás* címmel. 1915-ben verseskötetet adott ki. Ez teljesen új irányt jelentett a magyar költészetben. Ellenzői futuristának és expresszionistának, később pedig dadaistának nevezték, ő azonban úgy véli, hogy lényegileg sem egyik, sem másik iskolához nem csatlakozott. Költőmestere kezdetben Walt Whitman, később többek között Rimbaud volt. Kassák Lajos költészete ma is egyedülálló a magyar irodalomban. Fő művének az *Egy ember élete* című prózacyklusát tartja, amelynek nyolc kötetében élete históriáját írja le a gyerekkortól harmincéves koráig. A könyvet a legjobb magyar regénynek tartják. Kassák eddig több mint negyven művet jelentetett meg: regényeket, verseket, novellákat és elbeszéléseket. Irodalmi hősei általában a munkásság és a szegények köréből kerülnek ki vagy a társadalomból

kitaszított magányos emberek közül. Körülbelül húsz éve egyedül az írásnak él, megszabadulva az úgynevezett polgári élethivatástól. Ahogy arra maga figyelmeztetett, az nehéz élet, mivel „az efféle írókat a nyilvánosság előtt nálunk veszélyes elemeknek tartják”. Mindez azonban természetesen nem hat az életére és az életfelfogására. Érdekli az emberek szociális helyzete és a politikai mozgalmak, de mindennél jobban érdekli az ember maga:

– Művészeti törekvésem az, hogy a lehető legobjektívabban és a lehető legkéleletesebbre csiszolt formát használva tudjak írni. Remélhetőleg valamikor eljutok a tiszta egyszerűséghez. Erről szólva Tolsztojra és Proustra gondolok: mindketten mesterek a saját műfajukban. Érzésem szerint Gorkijhoz, Knut Hamsunhoz és Sherwood Andersonhoz is rokonság fűz. Talán úgy tűnik, hogy túlságosan is sok irányhoz kapcsolódom, és hogy egymástól nagyon különböző dolgokkal foglalkozom. Ez alighanem abból adódik, hogy végül is nem tudtam magam semmilyen párt és semmilyen irányzat mellett elkötelezni, mert számomra a világban mégiscsak az ember a legérdekesebb. Racionálisan gondolkodom, de be kell vallanom, hogy még meglátom a csodát a világban.

Igazi művész vallomása! Ezen fölülkesedve meg merem kérdezni, szép vagy csúnya csoda-e a világ Kassák Lajos véleménye szerint.

– A világ szép csoda, szép minden tragikumában. Szerintem legalábbis úgy tűnik, hogy nehéz fájdalom nélkül élni. Az elszomorít, de meg is erősít. A kín nem töri össze az embert. Erősebbé teszi. Mindig úgy éreztem, mintha üllőn volna az életem, fölötte a kalapács örökös fenyegetése. A kín sokat használ az embernek, tisztázza a világnézetét és megszilárdítja az erkölcsét. Nehéz körülmények között az ember szívóssá és erős akaratúvá fejlődik, a művész pedig egyéni hangot kap.

Az életet illető lehetséges kívánságokról beszélve Kassák annak a véleményének ad hangot, hogy az emberi társadalom sohasem fog Paradicsommá változni. A gazdasági életben sok mindenben kellene javítani, s lesznek is változtatások, az ember egyéni fájdalmai azonban, noha gazdaságilag segíteni tudunk rajta, megmaradnak. Az élet gyötrelmet okoz és mindig gyötrelmet fog okozni a legeslegostobább embernek is.

– Tőlem megkérdezhetik, miért küzdök akkor, ha ilyen reménytelennek tartom az életet. Azt felelem, hogy engem jobban érdekel az út, amelyet az életünk folyamán végigjárunk, mint a cél, amely felé törekszünk. Ezért sohasem éltem át tragikus csalódásokat.

Amikor megállapítom, hogy mivel sohasem csalódtam, boldog embernek kell lennie, komolyan válaszol:

– Nem vagyok boldogtalan.

Az írás és a művészetkritika mellett a természet érdekli leginkább Kassák Lajost. Az életet különösen a primitív természetben élvezi. Lelkes horgász. Azt mondja, hogy régi reménye valósulna meg, ha egyszer anyagi lehetőségei meg-

engednék s Finnországba utazhatna. Nem a romantika, az északi fény vagy az ezer tó miatt, hanem csak hogy leüljön egy partra horgászni. Csendes hangon még hozzátesz valamit, ami világosan bizonyítja, hogy intim kapcsolatot érez a természettel:

– Horgászás közben mindig olyan érzésem van, hogy a horgászsinór a világmindenséggel köt össze, olyan erősen, mintha ez a kötelék az anyai köldökzsinór lenne. Csendes nyári éjszakán a vékony, szemmel alig látható horgászsinór, mint gyermeket az anyjához, a mindenséghez köt. Ezért gondolom, hogy Suomi közel állna hozzám, s rokonaimnak érezném azokat a vizek mellett élő embereket. Ott biztosan nagy csend és nagy harmónia van. Ott az emberek nem betegségtől, hanem az egészségtől csendesek.

Állatokról is beszélgettünk, s a téma az íróhoz közel állónak bizonyult. Kassák Lajos azok közé tartozik, akiknek a szobájába a kismadarak félelem nélkül utat találnak a nagyváros zajában is. Legértékesebb pszichológiai észrevételeit az állatok körében tette. Utána áttért az emberek megfigyelésére. Különösen az fogja meg, hogy az állatok olyan közvetlenül fejezik ki örömeiket és bánatukat. Az emberek ezzel egyáltalán nem így vannak.

– Egész fiatalságomat állatok és nem emberek között töltöttem, s kedvem lenne azt állítani, hogy az jobb társaság volt. Most is sokat vagyok állatokkal, és sokat írok róluk. A madarak a kedvenceim. A lovakat és a kutyákat szeretem, de a hűségük és a ragaszkodásuk már túl sok nekem. Azt senki nem tudja visszafizetni. Sohasem volt kutyám, mert szerintem a szeretetével a romlásba vitt volna. Sohasem tudtam volna olyan tökéletesen viszonzni a szeretetét, ahogy kellett volna. A beszélgetés végén azonban Kassák Lajos arra figyelmeztetett, hogy bár szereti az állatokat, a természete mégis olyan, hogy mivel maga is ember, jól meg tud lenni az emberek között, és szíves-örömeit szolgálja őket.

(1944)

(Fordította Labádi-Bertényi Gizella)